

ВІДЕНСЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ ЩОДО глобального збереження осетроподібних риб

Вступ

За оцінкою Міжнародного червоного списку МСОП, більшість із 27 видів осетроподібних риб перебуває під загрозою зникнення, а деякі з них — віднедавна на межі вимирання. Тож ситуація вимагає більш скоординованих і чітких заходів, спрямованих на запобігання вимиранню цих видів, тим більше що осетрові є парасольковими видами для інших представників фауни, які зазнають впливу тих самих факторів. У цьому сенсі збереження осетроподібних є синонімом до захисту типових представників фауни у відповідних оселищах та угрупованнях.

Численні міжнародні та регіональні (наприклад європейські) угоди, законодавчі акти й ініціативи (*Конвенція про біологічне різноманіття (CBD)*, *Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни й флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES)*, *Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (CMS)*, *Рамсарська конвенція про водно-болотні угіддя міжнародного значення*, *Бернська конвенція про охорону дикої природи в Європі*, *Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO)*, *Директива Європейського Союзу про збереження природних оселищ та видів природної фауни й флори (Директива про оселища)*, *Водна Рамкова Директива ЄС та Положення ЄС про торгівлю дикою природою*) є засадничими для управління та охорони зникаючих видів дикої природи, зокрема осетроподібних. Тоді як ці документи встановлюють зобов'язання для країн-членів, на практиці їхній реалізації перешкоджають брак фінансування, відсутність політичної волі або конфлікт інтересів із іншими секторами.

Наразі втрата біорізноманіття фіксується практично всюди. Низка досліджень свідчить, що прісноводні оселища потерпають значно більше за наземні. Доволі складно зберігати прісноводні/водні оселища, їхні функції та біорізноманіття, адже вони є ключовими ділянками для людських поселень та стоками для ландшафту. Зокрема, саме в річкових оселищах північної півкулі проходять найвразливіші фази розвитку осетроподібних. Тому сильний вплив структурної та функціональної модифікації басейнів річок, а також будівництво гребель, забруднення, інвазивні водні види, екологічно небезпечний видобуток гравію та відведення води для сільськогосподарських та промислових потреб негативно позначаються на розмноженні та ранніх етапах розвитку осетроподібних. До того ж річки, як і осетрові, часто перетинають адміністративні та політичні кордони, що вимагає спільних зусиль для захисту популяцій.

Незважаючи на те, що спроби зберегти осетрових тривають десятиліттями, результати цих заходів чітко показують, що їхня ефективність обумовлена серйозними обмеженнями, що виникають унаслідок несприятливого впливу людей на популяції риб, їхні оселища та пов'язані з ними екосистеми. Підходи, які передбачали встановлення балансу між короткочасним виловом та подальшим зарибленням, були неефективними, а в багатьох випадках погіршували ситуацію для цих популяцій через неконтрольовані або ненавмисні маніпуляції з характеристиками популяцій. Отже, важливо покладатися на ефективні природоохоронні заходи в природному середовищі риб (in situ), щоб усунути причини їхньої підвищеної смертності й дати змогу популяціям відновлюватися самостійно.

Усвідомлюючи серйозність загроз, що впливають на осетроподібних, Міжнародне товариство охорони осетрових (WSCS) у 2005 році оприлюднило *РАМСАРСЬКУ ДЕКЛАРАЦІЮ ПРО ГЛОБАЛЬНЕ ЗБЕРЕЖЕННЯ ОСЕТРОПОДІБНИХ*, у якій були викладені ключові та невідкладні заходи, виконання яких обов'язкове для забезпечення майбутнього осетрових, а також визначений часовий діапазон для здійснення необхідних дій. Сьогодні міжнародна наукова спільнота відчуває потребу повторити, оновити та частково переглянути ключові рекомендації, а також включити нову аналітичну інформацію, таку як наслідки зміни клімату, щоб зосередити увагу управлінців та відповідальних осіб із питань збереження довкілля й рибальства, а також національних та міжурядових установ, залучених до природоохоронної політики, на головних питаннях щодо ефективності управління охороною природи. Необхідно підкреслити потребу в оптимальних методах під час планування та впровадження заходів, що можуть спричинити позитивний або негативний вплив на популяції осетрових. Водночас осетроподібні як жоден інший ряд здатні стимулювати заходи з охорони оселищ, спрямовані на обмеження використання річок, прибережних і морських вод та пов'язаних із ними ресурсів.

10–16 вересня 2017 року у Відні за участю близько 300 спеціалістів-осетрознавців із 32 країн відбувся VIII Міжнародний осетровий симпозіум (ISS 8). На ньому були визначені такі завдання, виконання яких дасть змогу впоратися із постійними та новими викликами у справі збереження осетрових:

- 1) захистити й зберегти осетроподібних як символічні флагманські або парасолькові види в охороні біорізноманіття для майбутніх поколінь;
- 2) врахувати потребу в довгострокових і відповідно забезпечених заходах із охорони осетроподібних за підтримки покращених управлінських структур;
- 3) захистити та відновити річки як динамічні й змінні системи. Їхня гідроморфологія та екосистемні послуги залежать від збереження функціональності з точки зору наявності поздовжнього та поперечного зв'язку, а також здатності до бічної ерозії;
- 4) гарантувати, щоб спроби відновлення та захисту популяцій осетрових супроводжувалися ефективними заходами контролю для боротьби з шахрайством та незаконними, нерегульованими та непідзвітними рибальством і торгівлею, водночас підтримуючи сталу аквакультуру як альтернативний спосіб виробництва продукції з осетрових, яка користується великим попитом.

Для виконання цих завдань, спрямованих на підвищення ефективності заходів зі збереження та відновлення популяцій осетроподібних, ISS 8 розробив рекомендації, супроводжені детальними обґрунтуваннями, для розгляду відповідними країнами з ареалу їх поширення, регіональними та міжнародними організаціями у сфері їх збереження.

Рекомендації та обґрунтування

Якість і відновлення оселищ

Захист оселищ, регулювання річок, захист від повеней та внутрішнє судноплавство

Рекомендація 1: Заходи з відновлення популяцій через програми збереження ex-situ та зариблення вимагають невідкладного та рішучого захисту in situ та заходів із відновлення оселищ: (а) усі нерестовища осетроподібних (*Acipenseriformes*) повинні бути ідентифіковані та ефективно захищені національним, а зрештою й міжнародним законодавством; (б) правові рамки, такі як Директива ЄС про оселища, а також конвенції, такі як Рамсарська, Про біологічне різноманіття, Бернська, Осло-Паризька, Гельсінська, Бухарестська та Барселонська, повинні бути повністю реалізовані з метою покращення охоронного статусу видів шляхом поліпшення стану їхніх оселищ.

Обґрунтування: Попри безперервні зусилля зі збереження осетрових та веслоносів у більшості країн, де вони збереглися, знищення оселищ здебільшого триває. Причиною цього є постійне антропогенне навантаження, яке негативно впливає на відповідні трофічні ланцюги.

Дослідження змін екосистем повинні супроводжувати будь-яку програму реабілітації оселищ осетроподібних – це дозволить зрозуміти наслідки управлінських рішень, що приймаються. Довгострокові тенденції зміни довкілля, які частково пов'язані з глобальними змінами, вимагають адаптивних заходів із покращення оселищ у довгострокових програмах збереження осетроподібних – це дасть змогу забезпечити численні вигоди для майбутніх поколінь.

Рекомендація 2: Планування захисту від повеней та інфраструктури річкового судноплавства потрібно здійснювати комплексно, щоб максимально підтримувати природну гідродинаміку, а також забезпечити зв'язок та функціональність екосистем. Інфраструктурні проекти, які не були розроблені в такий комплексний спосіб, впроваджувати не потрібно.

Обґрунтування: Мільярди було витрачено на річки, які деградували під час їхнього перетворення на «водні шляхи», а заплави часто були затоплені. Заходи зі зниження негативного впливу, на які спрямовується лише невеликий відсоток від цих колишніх інвестицій, не зможуть відновити пошкоджене. Проте приклади засвідчують доцільність комплексного підходу до планування та впровадження такої інфраструктури, яка знижує ступінь ризику від навігації та повеней. Працюючи з природою, використовуючи покроковий підхід і залучаючи природоохоронних експертів та зацікавлені сторони з самого початку, можна

значно зменшити необхідність впровадження заходів із високим рівнем впливу шляхом застосування альтернативних рішень.

Зарегулювання

Рекомендація 3: Не слід будувати нові греблі на річках, де мешкають осетрові та веслоноси. Однак, якщо це неминуче, їх потрібно проектувати у супроводі найсучасніших заходів зменшення негативного впливу, наприклад разом із у належний спосіб сконструйованими рибоходами, які дають змогу вільно пересуватися вгору та вниз за течією впродовж усього їхнього життя осетровим (як дорослим особинам довжиною до кількох метрів, так і молодняку на вразливих ранніх етапах), іншим представникам фауни, а також не заважати перенесенню седиментів. Крім того, ці заходи повинні також захищати оселища та бентосні угруповання у верхів'ях та пониззях. Інженерні рішення мають враховувати вплив зміни клімату, передбачати динамічні зміни опадів (наприклад надзвичайні повені та екстремальні посухи) на строк щонайменше 50–80 років і подальше зменшення частки річкового стоку, доступного для виробництва енергії.

Обґрунтування: Проектування інженерних елементів для полегшення міграції осетроподібних є складним технічним завданням не тільки через розмір необхідних об'єктів – стрімко зростає кількість доказів, що моделі опадів, пов'язаних зі зміною клімату, все частіше включають екстремальні погодні явища з раптовими інтенсивними опадами, суттєвим збільшенням рівнів повеней та значно тривалішими періодами посух. Це ускладнить розробку функціональних допоміжних засобів для міграції риби, які працюватимуть тривалий час, забезпечуючи при цьому дієві рівні виробництва енергії. Ці зміни також матимуть довгостроковий екологічний та економічний ефект від експлуатації гідропоруд. Вони повинні бути оцінені на рівні площі водозбору з урахуванням екологічних та економічних наслідків щоразу під час планування будівництва таких споруд. Рішення, які використовують лише частину доступного гідропотенціалу, зменшують побічну дію на популяції риб та гідроморфологію. Відтак ці рішення забезпечують надійну альтернативу використанню потенціалу виробництва енергії разом із підтримкою екологічної функціональності та цілісності.

Рекомендація 4: Греблі позбавили осетрів доступу до річкових оселищ для нересту чи зимівлі вище або нижче гідропоруд. Існуючі об'єкти повинні бути додатково обладнані конструктивними елементами для ефективного захисту риби та проходу як вгору, так і вниз за течією (для молодняка та дорослих особин). Інший негативний вплив гребель – зокрема на перенесення осаду та річковий стік (наприклад міжсезонний стік, максимальний рівень повені, зміна температурного режиму) – також має бути знижений. Бічні канали принаймні з 30 % потоку за будь-яких умов суттєво зменшують вплив таких об'єктів.

Обґрунтування: Греблі як міграційні бар'єри повністю позбавляють доступу до річкових оселищ у верхів'ях для нересту, нагулу та зимівлі осетрових. Вони також змінюють якість оселищ верхів'я та пониззя. Хоча полегшення міграції риб є необхідною умовою для зменшення негативного впливу найбільш очевидного побічного ефекту міграційного бар'єру, зв'язок через обхідний канал має велике значення для збереження функцій (залежно від гідроморфології, гідродинаміки, кругообігу поживних речовин та біорізноманіття) річкової екосистеми,

включаючи її заплави. Отже, зв'язок через обхідний канал потребує обмежених коливань стоку в динаміці з часом, щоб стати цілком функціональним. Необхідний безперервний моніторинг, щоб забезпечити відповідність вимогам щодо зменшення наслідків. Також потрібно постійно покращувати розробку майбутніх заходів щодо зменшення негативного ефекту.

Рекомендація 5: Якщо будівництво ефективного рибоходу є недоцільним у зв'язку із низькою потужністю існуючих об'єктів, то необхідно розглянути питання їх демонтажу.

Обґрунтування: Для старих гідроелектростанцій необхідно враховувати витрати на прямі та непрямі зміни навколишнього середовища, і тому необхідно вжити заходів щодо зменшення негативних наслідків. Крім того, вплив зміни клімату з короткочасними періодами інтенсивних опадів та тривалої посухи, під час яких виробництво гідроенергії обмежене, може зробити вигіднішим вилучення об'єкта, ніж подальшу експлуатацію таких систем з їхнім масовим впливом на екологію річок.

Рекомендація 6: Пріоритетність заходів зі збереження річок із осетроподібними та зниження негативних наслідків потрібно застосовувати на рівні водозбору для підтримання екологічних функцій та забезпечення найвищої доцільності та найнижчого негативного впливу технічної інфраструктури.

Обґрунтування: Інтегроване управління річковим басейном стало ефективною практикою у водному господарстві. Воно передбачає застосування цілісного підходу, який враховує вплив людського фактору на річку як у верхів'ях, так і в пониззі. Негативних наслідків слід уникати, зменшувати їхній вплив або компенсувати (саме в такому порядку). Компенсаційні заходи потрібно застосовувати в першу чергу поблизу ділянки, що зазнає впливу, відновлюючи подібні до втрачених річкові ділянки.

Управління рибним господарством

Рекомендація 7: Управління рибним господарством (наприклад планування, інспектування, нагляд, захист і забезпечення виконання) та інші природоохоронні заходи повинні бути в належний спосіб інтегровані на всіх рівнях – це дасть змогу забезпечити адекватне впровадження обох аспектів персоналом із відповідною експертизою та ресурсами в рамках ефективного та інтегрованого законодавства.

Обґрунтування: Управління запасами осетроподібних в умовах зростання загроз поступово стає питанням охорони природи, а не справою риболовних агентств, що в більшості країн передбачає передавання відповідальності до органів із меншою кількістю ресурсів. Унаслідок цього пов'язані з цим перешкоди можуть бути зведені до мінімуму за рахунок збільшення міжвідомчої співпраці. Отже, дії національного керівництва повинні спрямовуватися на забезпечення належної міжгалузевої інтеграції політики на користь ефективного управління популяціями.

Рекомендація 8: Правові передумови регулювання рибогосподарства повинні відображати масштаби впливу браконьєрства на природоохоронну діяльність та на популяції видів із довгим життєвим циклом. Тому рекомендовані значні штрафи та/або покарання через позбавлення волі. Судді повинні бути належно проінформовані про контекст і наслідки таких правопорушень для забезпечення суттєвих покарань.

Обґрунтування: Незаконний вилов та зберігання тварин з природоохоронним статусом не є дрібним правопорушенням, адже має серйозні наслідки для програм збереження та відновлення. Ефективне правозастосування в межах рибальства та торгівлі є важливою передумовою успішної боротьби з браконьєрством та незаконною торгівлею видами дикої природи між країнами та через кордони. Штрафи повинні бути рівноцінними впливу злочину на зусилля зі збереження цих видів і, відтак, бути набагато вищими, ніж економічна цінність особи або продукції з неї на чорному ринку.

Рекомендація 9: Громади, які традиційно існували за рахунок вилову осетрових, потрібно підтримувати шляхом створення альтернативних джерел доходу, щоб полегшити дотримання заборони на промисел.

Обґрунтування: Економічні альтернативи допомагають місцевим громадам подолати перехідні періоди на час природоохоронних заходів та спростовують аргумент, нібито рибалок змушує до браконьєрства необхідність підтримувати свої сім'ї. Тому, крім ефективного інформування на тлі заходів зі збереження, наслідки обмежень риболовлі обов'язково мають бути нівельовані розробкою альтернативних джерел доходу. Тільки за таких умов можна буде очікувати, що дотримання природоохоронних заходів покращиться і буде можливим ефективно забезпечення їх виконання. Політикам, адміністраторам та економістам-планувальникам у багатьох регіонах слід приділяти більше уваги таким заходам. Крім того, необхідно поширювати інформацію про необхідність таких ініціатив серед усіх верств населення.

Рекомендація 10: Дослідникам і керівникам у галузі рибного господарства рекомендовано швидко розробляти та впроваджувати більш вибіркові способи вилову, в такий спосіб запобігаючи (чи значно зменшуючи) прилов осетрів під час вилову інших видів.

Обґрунтування: Щоб регіональні рибогосподарства могли вільно й ефективно ловити будь-які цільові види, необхідно розробити знаряддя лову, які б запобігали потраплянню осетрів до прилову. Попри відносну стійкість виду у разі прилову та маніпуляцій, зменшення вірогідності цього знижує ризик фізичного пошкодження, спричиненого задушенням та стресом. Відповідно, за рахунок цього можна знизити ризики бактеріальних інфекцій та захворювань, тим самим ефективно сприяючи поповненню популяції всіма віковими групами.

Вживання та збереження видів у штучних умовах

Рекомендація 11: Підготовка заходів зі збереження різноманіття популяцій осетроподібних за межами їхніх природних оселищ (збереження *ex situ* для порятунку залишків генетичної гетерогенності та створення стад плідників для

видів, що перебувають на межі вимирання) повинна бути пріоритетною й отримувати своєчасну підтримку в рамках програм реабілітації осетроподібних.

Обґрунтування: Щоб зберегти генетичне різноманіття популяції, заходи ex situ потрібно здійснювати своєчасно, коли види або популяції осетроподібних класифікують як такі, що перебувають під загрозою вимирання, а також коли інші управлінські заходи (зі збереження in situ) не відразу змінюють тенденцію до зниження чисельності. Ознаки зниження чисельності популяції часто виявляють лише за допомогою тривалого моніторингу та визнаються лише тоді, коли чисельність популяції сягає кризових рівнів. Отже, заходи ex situ потрібно вживати на досить ранніх стадіях, поки генетичне різноманіття в популяціях все ще дає змогу стадам ex situ представляти (наскільки це можливо) різноманіття первинної популяції.

Чисельність популяції деяких видів постійно знижується, і немає інших способів їх збереження, крім негайного ініціювання заходів ex situ, таких як створення живих генетичних банків, кріоконсервація останніх екземплярів, розширення стад ex situ із часом. Заходи ex situ потрібно здійснювати із особливою увагою до підтримання генетичної відмінності та різноманіття субпопуляцій.

Рекомендація 12: Ефективна організація стад ex situ передбачає їхній розподіл між країнами ареалу, щоб відобразити спільну відповідальність за управління популяцією. Це також допоможе розподілити витрати на відновлення, а також зменшити ризик втрат, можливих у зв'язку із місцевими несприятливими подіями.

Обґрунтування: Єдиний підхід до відповідального управління популяціями, що мають ареал під юрисдикцією декількох країн, запроваджували вже після того, як було досягнуто нульової квоти на вилов і експорт ікри з Каспійського моря. Відповідальність та управління стадами ex situ у держав ареалу виникає з їхнього спільного зобов'язання щодо управління та відновлення спільного ресурсу. Цей підхід збільшує шанси на успіх у забезпеченні достатньої підтримки широкомасштабних програм, необхідних для відновлення природної структури популяції видів, що потребують десятиліть для відновлення. Отже, відповідальність за виконання раціональної стратегії управління збільшує частку партнерів у програмі і, відтак, підвищує мотивацію та зобов'язання щодо заходів із охорони. У цьому разі може бути полегшено обмін зразками для збільшення генетичного різноманіття окремих стад. Проте такий підхід вимагає своєчасного зв'язку та ефективного спілкування між країнами та залученими інституціями, а також використання в належний спосіб розробленої, добре структурованої та дієздатної системи збирання та зберігання даних, що може періодично оновлюватися та розширюватися.

Зариблення, відновлення та реінтродукція

Рекомендація 13: Зариблення як компенсаційний захід вважають тимчасовим інструментом для подолання несприятливих для поповнення популяції екологічних умов або ж для створення самопідтримуваних популяцій. На національному або регіональному рівнях відповідно до розподілу видів повинна

бути створена структура управління для координації дій та стандартизації методів розмноження, вирощування та випуску.

Обґрунтування: Зариблення має великий потенціал протидії несприятливому впливу на природні популяції, що борються за підтримку своєї мінімальної ефективної чисельності. Необхідні різні заходи із захисту, щоб досягти природного відновлення шляхом зариблення з належно відібраними плідниками. Належне визначення походження та призначення, планування генетики розведення та вирощування риби з високою пристосованістю (як генетичною, так і фізіологічною) для виживання в дикій природі є вирішальними для якомога швидшого досягнення мети. Аквакультура для збереження *ex situ* має чітко відрізнятися від комерційної аквакультури для виробництва м'яса та ікри згідно з узгодженими на міжнародному рівні правилами. Зберігаючи та підтримуючи максимально можливий діапазон різноманіття на всіх біологічних рівнях для майбутніх поколінь, заходи *ex situ* представлятимуть адаптивний потенціал популяції за умов непередбачуваних змін природного середовища (таких як зміна клімату).

Реалізація заходів *ex situ* також вимагає усунення або мінімізації головних причин зниження чисельності популяції, що є необхідним для забезпечення ефективності заходів та скорочення часу, впродовж якого необхідне зариблення. Таким чином, кінцевою метою заходів із зариблення є відновлення самопідтримуваної популяції, а повного успіху такі програми досягають тоді, коли програми випуску більше не потрібні й можуть бути зупинені. Перш ніж зменшувати витрати на зариблення, слід регулярно здійснювати моніторинг, щоб документувати підходи та ефективність спроб для різних популяцій із метою постійного вдосконалення й адаптації процесу управління.

Контроль за торгівлею

Рекомендація 14: У зв'язку із шкідливим впливом неконтрольованого й незаконного промислу диких популяцій контроль за нелегальною торгівлею ікром, м'ясом та іншою продукцією із осетрових повинен бути пріоритетом правоохоронної роботи як на національному, так і на регіональному та міжнародному рівнях. Тому він повинен включати надання достатніх ресурсів (це, зокрема, трудові ресурси, обладнання, експлуатаційні витрати тощо) всім відповідним правоохоронним органам, що дозволить ефективно запобігати надмірній експлуатації видів осетроподібних.

Обґрунтування: Нелегальна торгівля ікром є не тільки проблемою охорони загрожених осетрових – вона має ширші наслідки. У сфері торгівлі необхідний жорсткий контроль за спільними ринками – від виробника до роздрібною продавця, – щоб ефективно визначати зміни на ринку та блокувати нелегальні торговельні канали. Це потребує жорсткого контролю з боку правочинних, кваліфікованих і забезпечених обладнанням працівників, тим більш що нелегальна торгівля може бути пов'язаною з іншими питаннями, включаючи ухиляння від сплати податків, проблеми охорони здоров'я та ветеринарії, а також потенційною участю організованої злочинності. Нарешті, не менш важливо посилити кампанії з інформування споживачів, щоб забезпечити обізнаність громадськості з проблемами незаконної торгівлі чорною ікром. Такий підхід

також сприятиме сталому виробництву ікри в аквакультури, просуваючи підхід до гарантування безпеки споживачів.

Рекомендація 15: Відповідальним національним органам влади (це, наприклад, наукові та адміністративні органи CITES, митні служби, продовольчі інспекції, правоохоронні органи) рекомендовано створити офіційні або неформальні міжвідомчі групи (за участю науковців, митників, поліцейських та спеціалістів із розслідування фінансових злочинів) для вироблення спільних підходів та єдиних засобів боротьби з нелегальною торгівлею видами дикої природи, а також для взаємної підтримки під час проведення відповідних заходів та обміну досвідом щодо виявлення різних способів шахрайства.

Обґрунтування: Міжвідомчі координаційні групи можуть значно підвищити рівень обізнаності та ефективності роботи контролюючих органів шляхом регулярного обміну інформацією, поширення досвіду та сприяння спільним операціям, включаючи відновлення активів. Регулярна комунікація може допомогти визначити пріоритети та зосередити правоохоронні дії на ключових питаннях, полегшити планування та проведення спільних узгоджених кампаній із контролю там, де вони невідкладні. У більшості випадків для ефективної боротьби з нелегальною торгівлею необхідні скоординовані зусилля ветеринарних служб, служб із контролю якості продуктів харчування, а також структур CITES із митницею. Тому дуже важливим є належне міжвідомче співробітництво – як національне, так і міжнародне, – включаючи своєчасний обмін інформацією. Для допомоги можна запрошувати TRAFFIC та Інтерпол. Для будь-якої нації це питання ширше, оскільки може включати організовані злочинні мережі.

Рекомендація 16: Інспекції у сфері виробництва та торгівлі повинні здійснюватися без попередження. Вони мають використовувати найсучасніші методи (наприклад аналіз ДНК та ізотопний аналіз), необхідні для ідентифікації виду та походження, і тим самим гарантувати ефективний моніторинг торгівлі ікрою та іншими продуктами з осетрових. Це також повинно стосуватися пакування ікри з маркуванням CITES, оскільки не можна повністю виключити маніпуляції.

Обґрунтування: Потреба у випадкових перевірках без попередження вже була озвучена на семінарі з торгівлі чорною ікрою в 2007 році, і її неодноразово повторювали на Конференції сторін CITES. Результати конфіскації підкреслюють продуктивність ДНК-тестування під час правоохоронних заходів (у разі використання в режимі реального часу), оскільки ці заходи можуть допомогти виявити використання інших видів, крім позначених, і запобігти незаконній торгівлі.

Рекомендація 17: Для викриття міжнародних злочинних мереж необхідна тісна транскордонна координація правоохоронних заходів із запобігання незаконній торгівлі осетровою продукцією.

Обґрунтування: Незаконна транскордонна діяльність часто добре організована та вимагає швидкого втручання, щоб бути ефективною. Оскільки багато популяцій осетроподібних розділені між націями, координацію правоохоронних заходів можна забезпечити шляхом регулярних контактів через «гарячу лінію» та

проведення міжнародних зустрічей, що супроводжуються завчасним обміном інформацією про заплановані дії та спільні інспекції з боку всіх залучених установ.

Рекомендація 18: Контролюючі органи повинні посилити свою увагу до питання наявності та аутентичності етикеток відповідно до останніх систем маркування CITES. Професійна підготовка та спосіб наклеювання етикеток повинні бути стандартизовані на найвищому рівні, щоб запобігти зловживанням та втраті етикеток під час упакування, транспортування та зберігання. Крім того, якість друку кодів CITES повинна бути вдосконалена, щоб мінімізувати ризик шахрайства.

Обґрунтування: Сторони CITES повинні забезпечити належне маркування будь-якої тари для ікри у виробництві, внутрішній або міжнародній торгівлі – незалежно від того, ікра, що міститься в ній, виготовляється або переробляється на своїй території чи імпортується. Забезпечення певних елементів захисту, які неможливо легко фальсифікувати (наприклад голограми), а також виробництво етикеток органами управління CITES могли б допомогти зменшити ризик фальсифікації етикеток. Ці етикетки повинні ефективно герметизувати тару, забезпечуючи щільне прилягання до пакувального матеріалу. Крім того, обов'язковий стандартний дизайн етикеток CITES може полегшити контроль для працівників правоохоронних органів, оскільки зараз поширена думка про надмірний різнобій макетів етикеток. Компанії повинні поліпшити якість надрукованого коду CITES на етикетках з точки зору читабельності та довговічності (наприклад водостійкий друк). Такі поліпшення забезпечать надійність та ефективність системи маркування.

Рекомендація 19: Для забезпечення повного розкриття інформації у судових справах необхідно узгодити аналітичні методики з використанням відповідних наукових та лабораторних стандартів, бажано з регулярними інтеркалібрувальними дослідженнями між лабораторіями, що виконують ДНК- та інші дослідницькі аналізи.

Обґрунтування: Застосування стандартизованих сучасних аналітичних інструментів у генетичних тестах є важливим для досягнення надійних відтворюваних результатів, які є дійсними під час судового процесу. Установи, що використовують ці інструменти, можуть бути спеціально сертифіковані або акредитовані відповідно до міжнародних стандартів. Оскільки аналіз ДНК не може диференціювати ікру диких тварин та ікру осетрових, вирощених в аквакультурі, то для перевірки джерела та походження продуктів у торгівлі слід застосовувати інші методи, такі як ізотопний аналіз. Для обох методів потрібно узгоджувати стандартизовані методики та створити банки біоданих еталонних зразків для інтеркалібрування. Там, де є визнані методики, мають бути внесені відповідні положення, щоб забезпечити застосування найкращих практик у сфері правоохоронної діяльності.

Потрібно вивчити спроможність національних установ виконувати необхідні тести (включаючи розподіл коштів на покриття відповідних витрат). Якщо жодна державна установа не може проводити тести, слід вивчити можливість розширення їх компетенцій з цією метою. Зразки також можуть бути

проаналізовані в країнах (найімовірніше, легше це зробити в країнах – членах ЄС), які мають відповідну експертизу або ресурси.

Аквакультура

Рекомендація 20: Види осетроподібних, які вирощують в аквакультурі, потрібно регулярно контролювати відповідно до національних або регіональних (ЄС) правил, а також щодо сумісності з навколишнім середовищем та безпечності продукції. У зв'язку із потребою виявлення та запобігання незаконному ввезенню або «відмиванню» незаконно спійманої риби через аквакультуру виробництво та торгівля осетроподібними потребує спеціальних заходів моніторингу та контролю в галузі аквакультури. Для запобігання негативній взаємодії сільськогосподарських та природних популяцій/видів (наприклад гібридизації, передаванню хвороб, неправильній ідентифікації у разі прилову) слід вживати дієвих заходів із попередження втечі з аквакультурних ферм.

Обґрунтування: Вирощування та переробка осетроподібних в аквакультурі дають кілька можливостей для «узаконювання» продукції, незаконно виловленої в дикій природі. Суворий контроль за виробничим процесом відповідно до вимог CITES, ЄС та національного законодавства є необхідним для перевірки походження та джерела будь-яких виробів та запобігання їх проникненню в законну торгівлю. В ідеалі, нагляд за узгодженням регуляторних процедур у торгівлі чорною ікрою та м'ясом із аквакультури повинен здійснювати спільний комітет, до складу якого мають входити представники більшості країн (або всіх країн), у яких вирощують осетрових в аквакультурі та торгують продуктами з них. Правоохоронні органи та органи управління CITES повинні дбати, щоб вироблені обсяги ікри відповідали віку, числу й виду осетрових риб на відповідних фермах. Ікра, продана як «виведена в неволі» (вихідний код «С»), повинна бути отримана від самки, чий обидва батьки були народжені в неволі, як це визначено CITES. Проте сьогодні наявні дані про продукцію аквакультури не є надто надійними, а формати звітності можуть значно відрізнитися для різних установ (ветеринарна, харчової безпеки, відповідність на CITES, а потім і митна), що задіяні на різних етапах виробничого процесу. Тому необхідне регулярне збирання такої інформації відповідними органами влади (бажано щорічно) для поширення поміж контролюючими установами, щоб останні мали змогу активно діяти у разі потреби. Щоб зменшити ризик втечі риби, на фермах слід запроваджувати спеціальні правила, такі як система подвійних решіток при розведенні у відкритій воді та систематична поштучна ідентифікація риб, щоб відрізнити їх від дикої риби при прилові. У разі якщо у водозборі наявна дика популяція під загрозою, аквакультурне господарство має бути дозволене лише в закритих системах.

Рекомендація 21: Аквакультурній промисловості, залученій до виробництва продукції осетроподібних, наполегливо рекомендовано співпрацювати щодо визначення підходів до простежуваності продукції під час контролюючих заходів у сфері торгівлі. Запропоновано створити сховища тканин для ідентифікації власних стад, щоб забезпечити ефективнішу та швидшу комерціалізацію легальної продукції з осетроподібних.

Обґрунтування: Виробники чорної ікри та продукції з осетроподібних отримують значну користь від активної співпраці з відповідними органами влади щодо

розробки заходів, які дозволять швидко та ефективно відстежувати свою продукцію на ринку. Це дозволить обмежити економічні втрати внаслідок конфіскації ікри з невизначеним/неточним походженням і зменшити зусилля правоохоронних органів, а також допоможе ідентифікувати господарства, що займаються незаконною торгівлею ікрою риб із дикої природи.

Безпосередній зв'язок із установами, відповідальними за відслідковування кожної переробленої тварини до виробничого господарства, може включати, наприклад, генотипування батьківських стад або створення банків тканин, які б використовувалися за запитом. Така методологія, розпрацьована спільно виробниками та органами влади, повинна оцінюватися з точки зору її ефективності для встановлення прийнятих стандартних процедур.

Рекомендація 22: Комерційні господарства, в яких вирощують осетроподібних для споживчих ринків, у виняткових випадках можуть бути важливими партнерами в програмах збереження, допоки не буде створено необхідну державну інфраструктуру для збереження *ex situ*. Ці господарства можуть залучатися та отримувати підтримку у вирощуванні державного стада плідників осетроподібних, що перебувають на межі вимирання, якщо будуть дотримані такі умови:

- а) нагляд за процесом вирощування здійснюють національні/регіональні природоохоронні органи, що реалізують програми відновлення осетроподібних;
- б) дика риба (до покоління F2) належить не господарству, а є власністю національної або регіональної програми відновлення осетроподібних, а виробник лишається повністю відповідальним за виживання та наявність риби;
- в) плідників для відтворення відбирають на основі попереднього генетичного аналізу та узгодженого плану розмноження; вирощування молодняка здійснюється окремо від виробництва відповідно до рекомендацій із вирощування *ex situ*;
- г) використання надлишку від вирощування молодняка в комерційних цілях повинно в першу чергу враховувати попит, що виникає у зв'язку із програмами відновлення у межах басейну, перш ніж дозволити комерційне використання молодняка в кожному окремому випадку рішенням координуючого органу.

Обґрунтування: У деяких країнах програми збереження осетроподібних ще не досягли стану, коли збереження *ex situ* можна негайно здійснити зусиллями громадської чи іншої національної/регіональної організації, незважаючи на те, що цільові види перебувають під загрозою швидкого вимирання. Тимчасове залучення осетрових господарств дає змогу реалізовувати Рекомендації 11–13, допоки для цієї мети не буде створено спеціальну інфраструктуру. Для того щоб розмножувати та розводити рибу під зариблення, необхідно запровадити спеціальні умови вирощування «культури для випуску». Тому діяльність, спрямовану на збереження, потрібно проводити в умовах, які дозволяють підтримувати маточне стадо в гарних умовах упродовж досить тривалого періоду (50–80 років). Відтворення має здійснюватися на основі продуманого плану для збереження генетичного різноманіття первинної популяції. Крім того, щоб відповідати вимогам вирощування добре адаптованого (тобто пристосованого) молодняка, аквакультура потребує спеціальної інфраструктури та простору. З цієї причини підготовка персоналу, нагляд за діяльністю незалежними експертами та

доступ до риби повинні бути гарантовані виробником, поки не буде створено відповідної державної інфраструктури.

Політика інтеграції та кращої обізнаності

Рекомендація 23: Для підтримки та стимулювання політичної волі до реалізації всіх вищезазначених рекомендацій необхідне підвищення рівня громадської обізнаності. Громадськість у країнах поширення цих видів повинна усвідомити цінність осетроподібних для людей та природи й ступінь загрози для них. Зокрема, споживачі ікри повинні навчитися впізнавати незаконно добуту чи виготовлену продукцію та уникати її придбання.

Обґрунтування: Рішення відповідальних осіб та формування політичної волі є необхідною умовою для достатнього фінансування та стабільної галузевої політики. Парасолькові види, якими є осетроподібні, потребують комплексних заходів у сфері політики, оскільки під час міграції між екосистемами вони виходять поза національні кордони та юрисдикції, зазнаючи там різноманітних впливів. Таким чином, політика щодо екології водних об'єктів, збереження біорізноманіття, навігації, планування інфраструктури, запобігання повеням, видобутку гравію, вилову, рибальства чи регулювання торгівлі потребує міжгалузевої інтеграції. Щоб уникнути конфліктів у процесі її впровадження, зацікавлені сторони повинні бути залучені до процесу настільки, наскільки це можливо для розв'язання питань, пов'язаних із осетроподібними. При цьому участь громадськості є дуже важливою для збільшення бази знань, участі та підтримки заходів.

Ми не тільки закликаємо, а й наполегливо вимагаємо від усіх країн, у яких поширені осетроподібні, – від міжурядових, міжнародних, регіональних та національних установ, що займаються охороною довкілля, а також від усіх неурядових організацій країн, у яких осетрові колись були здоровим біологічним ресурсом, – вжити негайних заходів із забезпечення засобів та ресурсів для виконання вищезазначених рекомендацій.

Цей документ був представлений та обговорений учасниками VIII Міжнародного осетрового симпозіуму (ISS 8) під час останнього засідання зустрічі; робота над ним була завершена завдяки експертному співробітництву за допомогою листування.

Редактори:

*Гаральд Розенталь,
президент Міжнародного товариства охорони осетрових*

*Джоерн Гесснер,
казначей Міжнародного товариства охорони осетрових*

Доповнення:

Рада директорів WSCS, WWF, Науковий консультативний комітет ISS 8 (SAC), Паоло Бронці (Італія), Стефанія Болден (США), Юрг Бльош (Швейцарія), Міхаїл Чебанов (Росія), Леонардо Конджю (Італія), Джеймс Кросман (Канада), Томас Фрідріх (Австрія), Гертруда Гайдфогль (Австрія), Тім Хакстон (Канада), Ютта Ярль (Австрія), Ірен Люціус (Австрія), Марі-Лаур Аколя (Франція), Раймунд Майр (Бельгія), Колман О'Крайден (Кенія), Мохаммад Пурказемі (Іран), Ральф Райнхарц (Німеччина), Штефан Шмуц (Австрія), Беата Штрібель (Австрія), Катерина Войнова (Болгарія), Андреа Шрайер (США), Моллі Уебб (США), Емі Уелш

(США), Цивей Вей (Китай), Патрік Вілліот (Франція) та учасники ISS 8 під час дискусії та заключної сесії.

Переклад українською: Дунайсько-Карпатська програма WWF в Україні